

szolgálja különösebb meglepetéssel. Ezt már Edgar Allen Poe óta tudjuk. A felvonultatott figurák közös gyökértelensége azonban összefogja a széttartó történeteket, nem kis mértékben gazdagítva az egyes novellák értelmezési lehetőségeit.

Aki egyetért Umberto Ecoval abban, hogy a „legmetafizikusabb” irodalmi műfajok egyike a detektívtörténet, annak érdemes külön figyelmet fordítania a kötet záró darabját jelentő *Halott gyerek a rózsakertben* című írásra. Az öregedő FBI-ügynök nyomozásának fordulatai végül elvezetnek ugyan egyfajta „megoldáshoz”, mégsem kínálnak semmiféle megoldást hősünk valódi dilemmájára. Hiába tudjuk ugyanis a választ arra a kérdésre, „Ki a tettes?”, amíg nem tudjuk arra: „Ki vagyok én?” A szokatlan terrorcselekmény elkövetőjére rá lehet mutatni mint konkrét személyre, az utóbbi kérdésben szereplő „én” viszont ellenszegül az efféle leleplezésnek. Molloy ügynök vizsgálódása tehát, akárcsak Doctorow-é, végső soron lezár(hat)atlan marad. Ez pedig arra enged következtetni, hogy egy olyan kérdéssel állunk szemben, amelyre semmivel sem könnyebb választ találni Amerikában, mint Magyarországon vagy bárhol a világon.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította M. Nagy Miklós,
Novella Könyvkiadó, Budapest, 2004,
144 oldal, 1590 Ft)

NÉMETH GÁBOR:

Zsidó vagy?

A kiadói fülszöveggel ellenkező úgymondom, hogy Németh Gábor kisregénye egyáltalán nem provokatív, sokkal inkább meditatív mű. Az előbbi jelző a regény címére vonatkozóan talán releváns, a rövid szövegben azonban semmiféle „kihívó” részletet, fél sor nem sok, annyit sem találtam. Az persze lehetséges, hogy az olvasók többségét az egész könyvön végigkíséri a mű címe. Annál is inkább, mert Európa e tájékán – s persze hogy nem csak Magyarországon – úgy másfél évtizede létezik, pontosabban másfél évtizede tehető föl újra ilyenféle kérdés. Persze – így – nem föltehető. Vagy hát nem egész illendő azt kérdezni: meleg, zsidó, roma, leszbikus... etc. vagy? S ennek nem föltétlen csak az az oka, hogy ez kinek-kinek a legszemélyesebb magánügye. De talán az is, hogy Európa e tájékán tulajdonképpen két generáció, a háború túlélői, illetve az őket követő első generáció sem társadalmi, sem szűk családi körben nem beszélt erről. A „téma” – a származás, a vallás, a „hogyan éltük túl” – maga volt az, „amiről nem beszélünk”, a tabu emblémája.

„Nyilván nem csinálják direkt rosszból a gyerekkort” – írja Németh Gábor. S a válasz: persze hogy nem. A gyerekkor, ha megrohad, ha

belerohad egy életre az emberbe, az nem a gonosz vagy gonosznak tűnő kérdések miatt történik. Írónk sem állítja ezt. A gyerekkor sokszor szívtelennek tűnő kérdésoceánjában ez csupán az egyik, amivel szembetalálkozik e regényben is főhősünk. A vélt normákhoz való igazodásnak örült kapkodása ez: mi a helyes? Mert ugyebár „mások” vagyunk akkor is, ha épp kórházban vagyunk kénytelenek feküdni. (Bizonyal nem véletlen, hogy szinte minden, a gyerekkort is idéző műben kulcsfontosságú helyen jelenik meg egy-egy kórházi élmény fölelevenítése.) Amiként „mássá” tesz minket szemüvegünk, túlsúlyunk, úszni nem tudásunk, és igen, kicsit mássá tesz zsidóságunk, cigányságunk, szegénységünk, gazdaságunk. Mert ezek a kapott „tulajdonságok” minduntalan követelik szerepeiket. Abban az uniformizált világban – a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek Magyarországn – azonban olyan halványra állítottatott a társadalomban az egyén individuum volta, hogy szó nem lehet arról, hogy valaki ilyen vagy olyan, hogy valaki „más” legyen. Ezért aztán nemcsak a zsidó elbeszélő én, de a cigány Zsolnay is (aki, tudjuk: lop, agresszív és rossz tanuló) vagy a beszélő nagymamája, aki a kamrájában tart még pász-

kát, éppúgy küzd egy lassanként formaruhát öltő országban az egyéniségéért, mint szinte mindenki akkortájt. Vélhetően ezért kap fontos szerepet a műben az 1956-os forradalom utáni hangulat megjelenítése, s az a körül érzett titokhalmaz. Azaz a politikai berendezkedés hazugságainak érthetetlensége, amely akkoriban – miként az elmúlt másfél évtizedben is – olyan logikai elmentmondásokat engedett meg magának, amin egy nyolc éves is átlát. Németh Gábor nem egyszer mutat rá, hogy józan gondolkodású, intelligens, értelmes emberek miként hajlandóak egy diktatúrában teljesen hülyének tettetni magukat. Sőt miként lesznek olykor valóban hülyévé. S mindez a begyakorolt túlélési reflexnek köszönhető. Az egyén vívódásaival párhuzamosan olyan szellemi nyomorúságot is ábrázol ez regény, amelyben az emberi tartás, az identitás, a vallás, a közösség, a hagyomány, a tolerancia szinte zérusra zsugorodik. Nem vagyunk vallásosak, nem vagyunk zsidók, nem vagyunk magyarok, még csak európaiak sem, „kommunisták vagyunk”.

Németh Gábor a gyermek és a felnőtt lelkének legbensőbb tépelődéseit hozta fölszínre *Zsidó vagy?* című művében. A gyerekkorból, ahogyan írja, valószínűleg a legrosszabb

élmények maradnak meg. Egy alakuló kis embert pedig mi mással sújthatna leginkább a környezete, mint hogy születésétől azt igyekszik lenyomni a torkán, hogy ő nem egyén, még kevésbé személyiség. Nincs vallása, múltja, hagyományai. Helyette egy társadalom van, amely azt hirdeti, hogy az egyén csupán egy fogaskerék benne. Ami egy gyermek s egy érett felnőtt számára, magától értetődően: egyaránt elfogadhatatlan. Az idő próbáját eddig legalábbis csupán Isten s az emberi lélek állta ki.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(*Kalligram, Pozsony, 2004,*
181 oldal, 1990 Ft)

BAJOR ANDOR:

Az ezermester; A Valdemár-kódex

Hogy milyen lehet egy olyan ember, kinek szeme két különböző időt mutató óralap, fülét parafadugó tapasztja el a külvilágtól, szája pedig betonnal kiöntve? Vak, süket és nem túl beszédes. És ha emberünk elé félelem szülte tisztelettel járulnak alattvalói, sőt jól idomítottáguknak hála még a Napot is lehozzák az égről uralkodójuknak? Akkor már biztosak lehetünk benne, hogy egy zarnokról van szó.

Lestyán Csaba grafikája magritte-osan metaforikus és *fricskanyitogató*: plasztikusan előrevetíti a könyvben található két regénytörzso világát.

Mert mindkét Bajor-fragmentum egy-egy diktátor elmeogyintézethez hasonló, bizonytalan lábakon tipegő birodalmát mutatja be. Két ostobasággal körbebástyázott homokvárat, két vértengerre épült Velencét.

Az első regénytöredék a fasizmus bukásával indul, hogy aztán a kommunizmus patológiáját részletezhessen. Manlicher Béla, az ezermester, nevének sugallatával ellentétben (*mannlich* mint férfias, *Mannlicher-puska*) nem egy szuperhím és nem egy szuperagresszor. A leggalamblelkűbb pacifista, akit valaha a hátán hordott a föld. Kedvese Kis Viola, és ha ez így kevésnek tűnne, hát elárulom, hogy ő Dalainé Klimkovszky Lára, a nagy művésznő, aki Bélával saját rostélyos-kiállításán találkozik, nem kevésbé szomorú körülmények között, mint hogy Manlicher és barátja jóízűen elfogyasztja egyik műalkotását. Szerilem első zuhanásra, Viola ugyanis szó szerint beleesik Bélába, vagyis elalél karjai közt.

Ám az ezermester nem sokáig élheti a kisemberek kellemesen nyugodt életét, karórákat gyártva orosz katonáknak az árnyék hűsében: nemsokára a Nap közelébe kerül, egyenesen Sztálin elvtárs hóbertjai-